

Michał Paszkowski

Wpływ wojny rosyjsko-ukraińskiej na dostawy ropy naftowej do Bułgarii i Rumunii

Wojna rosyjsko-ukraińska przeorientowała sektor rafineryjny na obszarze Europy Środkowej, w tym także w Bułgarii oraz Rumunii. Funkcjonujące w tych państwach zakłady przez lata importowały dużą ilość surowca z Federacji Rosyjskiej. Zmiana uwarunkowań międzynarodowych przyczyniła się do aktywizacji działań na rzecz dywersyfikacji źródeł dostaw ropy naftowej. Niemniej jednak przed rafineriami w Bułgarii oraz Rumunii stoją liczne wyzwania, które wynikają z aspektu właścicielskiego (firma Lukoil kontroluje dwa z czterech zakładów) oraz dostępności w regionie ropy naftowej innej niż rosyjska.

Specyfika sektora naftowego. W Bułgarii oraz Rumunii funkcjonują łącznie cztery rafinerie o całkowitych zdolnościach przerobowych wynoszących ok. 374 tys. baryłek dziennie (ok. 3% zdolności przerobowych wszystkich zakładów w Europie). W Bułgarii działa najnowocześniejsza i największa w regionie rafineria w Burgas (140 tys. baryłek dziennie), która importuje surowiec poprzez terminal naftowy Rosenec nad Morzem Czarnym. Zakład należy do rosyjskiej spółki Lukoil poprzez spółkę Lukoil Neftochim Burgas, która jest objęta międzynarodowymi sankcjami nałożonymi na Federację Rosyjską w związku z jej pełnoskalowym atakiem na Ukrainę w lutym 2022 r. Niemniej zakład może, w oparciu o przyznaną derogację, importować drogą morską ropę naftową z Rosji do końca 2024 r. Pod względem zaawansowania technologicznego jest to rafineria semikompleksowa typu paliwowego o najwyższym na Bałkanach współczynniku kompleksowości Nelsona, określającym złożoność procesu przerobu ropy naftowej (13 pkt.)¹.

Z kolei w Rumunii funkcjonują trzy zakłady o łącznych zdolnościach przerobowych wynoszących 234 tys. baryłek dziennie. Jeden z nich zlokalizowany jest w Năvodari nad Morzem Czarnym (Petromidia – 100 tys. baryłek dziennie), natomiast dwa w Ploeszti, w centralnej części państwa (Petrobrazi – 84 tys. baryłek dziennie oraz Petrotel – 50 tys. baryłek dziennie). Przetwarzają one różne gatunki ropy naftowej, a dostawy są realizowane poprzez dwa terminale naftowe: w Konstancy (dostawy surowca do rafinerii w Ploeszti) oraz Midia (dostawy do rafinerii w Năvodari). W tym przypadku inaczej kształtuje się kwestia własności: rafineria Petromidia należy do firmy Rompetrol Rafinare, której właścicielami są kontrolowany przez rząd Kazachstanu koncern KMG International (54,63% – spółka córka kazachskiej firmy KazMunayGas) oraz rząd Rumunii (44,7%), rafineria Petrobrazi – do firmy OMV Petrom S.A. (spółka córka kontrolowanej przez rząd austriacki firmy OMV AG), natomiast Petrotel – do rosyjskiej spółki Lukoil. Biorąc pod uwagę zaawansowanie technologiczne, są to zakłady semikompleksowe typu paliwowego ze średnim współczynnikiem Nelsona (Năvodari – 11,4 pkt., Petrobrazi – 8,8 pkt. oraz Petrotel – 10,0 pkt.)².

Kierunki dostaw ropy naftowej do Bułgarii. Wojna oraz sankcje nałożone na Federację Rosyjską doprowadziły do znaczących zmian w imporcie ropy naftowej do rafinerii. W 2022 r. nastąpiła istotna reorganizacja kierunków dostaw surowca do rafinerii w Burgas, która otrzymała derogację na import ropy naftowej z Rosji do końca 2024 r. ([Komentarze IEŚ, nr 707](#)). Uwzględniając wskazane uwarunkowania, w 2022 r. rafineria zwiększyła import surowca z Federacji Rosyjskiej łącznie o 163%. W tym okresie nastąpił także wzrost przerobu ropy naftowej

¹ Dla porównania rafinerie w Polsce posiadają nieco niższy współczynnik, a więc Gdańsk: 11,1 pkt.; Płock: 9,5 pkt. Im wyższy współczynnik, tym rafineria jest w stanie wytworzyć więcej wysokomarżowych produktów z baryłki ropy naftowej oraz ma większą swobodę w doborze przerabianych gatunków.

² Na temat sektora naftowego w państwach Europy Środkowej zob. M. Paszkowski, *Przemysł rafineryjny w państwach Europy Środkowej: uwarunkowania, wyzwania, perspektywy*, „Prace IEŚ”, nr 4, Lublin 2022.

w zakładzie, ponieważ w 2021 r. miały miejsce częściowe prace remontowe, które przyczyniły się do spadku wytwarzania paliw. W 2022 r. zwiększyły się również dostawy surowca z Iraku (o 52%) i jednocześnie nie było importu z Arabii Saudyjskiej (oba kierunki mają minimalne znaczenie w dostawach surowca). W odniesieniu do rafinerii w Burgas zarówno w 2021, jak i w 2022 r. do importu ropy naftowej z Federacji Rosyjskiej był wykorzystywany port Kalamata w Grecji, który stanowi obecnie jeden z kluczowych punktów przeładunkowych rosyjskiej ropy naftowej na Morzu Śródziemnym (obok operacji typu ship-to-ship). W wielu przypadkach ropa naftowa z Rosji dostarczana do tego portu jest następnie przeładowywana na inne tankowce. Istnieją przypuszczenia, że figuruje potem w statystykach jako surowiec niepo pochodzący z Rosji³. Jak dotąd w 2023 r. inne gatunki odpowiadają tylko za niewielką część surowca przerabianego w rafinerii (ok. 8%). Tym samym zakład maksymalizuje przerób rosyjskiej ropy naftowej, pomimo działań rządu w Sofii, który dąży do zmniejszenia istniejącej zależności. Z tego powodu firma Lukoil Neftochim Burgas utraciła w 2023 r. koncesję na wyłączne użytkowanie terminalu Rosenec (firma mogła z niego korzystać od 2011 r. przez okres 35 lat).

Import ropy naftowej do Rumunii. W porównaniu z Bułgarią sektor rafineryjny w Rumunii charakteryzuje się odmienną specyfiką z trzech powodów. Po pierwsze – to funkcjonowanie na rynku trzech niezależnych zakładów; po drugie – ich duże zróżnicowanie własnościowe, a po trzecie – dwa odmienne kanały dostaw: poprzez terminal naftowy w Konstancy oraz w Midia. Czynniki te spowodowały, że w 2022 r. nastąpił spadek dostaw ropy naftowej z Federacji Rosyjskiej i surowiec z tego państwa odpowiadał już tylko za 43% przerabianego na instalacjach gatunku wobec 79% w 2021 r. Co ważne, do września 2023 r. ropa naftowa z Rosji odpowiadała oficjalnie jedynie za 4% łącznych dostaw. W tym okresie wzrosły natomiast dostawy ropy naftowej do zakładów w Rumunii z Kazachstanu (gatunki CPC Blend oraz KEBCO⁴). W tych dostawach problematyczną kwestią jest jednak gatunek KEBCO. Został on wprowadzony na rynek przez Kazachstan w 2022 r. w celu odróżnienia ropy naftowej z tego państwa od surowca z Rosji, gdyż załadunek zarówno rosyjskiej, jak i kazachskiej ropy naftowej na tankowce ma miejsce w terminalu w Noworosyjsku w Rosji („Komentarze IEŚ”, nr 753). Co ważne, nie ma obecnie dostępnych specyfikacji gatunku KEBCO (tzw. crude assay)⁵, w związku z czym istnieją podejrzenia, że może to być surowiec rosyjski sprzedawany pod inną nazwą (m.in. Kazachstan nie wydobywa ropy naftowej o właściwościach podobnych do gatunku Urals, swoją politykę eksportową prowadzi w ramach porozumienia państw OPEC+, produkcja utrzymuje się na poziomie zbliżonym do 2022 r.). Przy takim założeniu, przyjmując wielkość dostaw tego gatunku ropy naftowej z Kazachstanu łącznie z dostawami z Federacji Rosyjskiej, udział tych surowców w przerobie ropy naftowej we wszystkich rafineriach w Rumunii kształtowałby się na poziomie 66% w 2022 r. i 50% w 2023 r. W takich uwarunkowaniach ropa naftowa z Rosji nadal stanowiłaby główne źródło dostaw. Jednocześnie należy wskazać, że udział dostaw ropy naftowej z państw innych niż Rosja oraz Kazachstan w 2022 r. wyniósł 18%, a w 2023 r. udział ten wzrósł do poziomu 32%.

Wnioski

- W wyniku rozpoczęcia w 2022 r. pełnoskalowego ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę kierunki dostaw ropy naftowej do rafinerii w Bułgarii oraz Rumunii uległy zmianom, co jest efektem wprowadzonych wobec agresora sankcji. Proces odchodzenia od surowca z tego kierunku jest jednak skomplikowany, pomimo deklaracji na poziomie politycznym. W konsekwencji ropa naftowa z Rosji nadal jest przerabiana w rafineriach w tych dwóch państwach, co może być częściowo związane z brakiem stabilności politycznej, w tym m.in. wieloma zmianami rządów w Bułgarii („Komentarze IEŚ”, nr 865), brakiem odpowiedniego nadzoru nad sektorem naftowym, ograniczoną dostępnością alternatywnych do rosyjskiej ropy naftowej gatunków w regionie oraz aspektem właścicielskim (spółka Lukoil nadal pozostaje właścicielem dwóch z czterech rafinerii w tych dwóch państwach).

³ R. Perkins, *Tanker switching for Russian oil hits record high as sanctions kick in*, 8.03.2023, <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/oil/030823-tanker-switching-for-russian-oil-hits-record-high-as-sanctions-kick-in> [20.10.2023].

⁴ KEBCO: Kazakh Export Blend Crude Oil.

⁵ T. Filiński, *Kazachska ropa z Rosji w Niemczech to pole do szantażu energetycznego Putina*, 23.02.2023, <https://biznesalert.pl/ropa-kazachstan-niemcy-ropociag-przyjazn-mieszanie-omijanie-sankcji/> [15.11.2023].

- W odniesieniu do Bułgarii można przewidywać, że wraz ze zmianą rządu i działaniami podejmowanymi na rzecz rewizji porozumień handlowych ([„Komentarze IEŚ”, nr 955](#)) uda się wzmocnić pozycję państwa w sektorze energetycznym, co przełoży się również na działania na rzecz ograniczenia importu ropy naftowej z Federacji Rosyjskiej do rafinerii w Burgas. Niemniej proces ten przyspieszy zapewne dopiero od 2025 r. z uwagi na posiadaną przez zakład zgodę na import drogą morską ropy naftowej z Rosji.
- Sytuacja w sektorze rafineryjnym w Rumunii jest bardziej skomplikowana, co jednak nie wynika bezpośrednio z kwestii własnościowych (firma Lukoil jest właścicielem najmniejszej rafinerii w tym państwie). Problemem jest aspekt dostaw ropy naftowej z Kazachstanu, który ma ograniczone zdolności eksportowe i musi wykorzystywać w tym celu terminal naftowy w Noworosyjsku. W tych uwarunkowaniach istnieją pewne przypuszczenia, że sprzedawana pod nazwą KEBCO ropa naftowa jest pochodzenia rosyjskiego. W konsekwencji, uwzględniając wzajemne relacje i rosyjsko-kazachskie zależności energetyczne, proces dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw surowca do rafinerii w Rumunii pozostanie mocno skomplikowany.